

השכלה. גבוהה?

פרופ' שמואל ליימן-ווילציג, ראש המחלקה למדעי המדינה, אוניברסיטת בר-אילן

בלוג מס' 30 – יש חדש תחת השמש

אחד מהקשיים הקוגניטיביים המרכזיים – והבעייתיים – של הטבע האנושי הנו ההכרה באפשרות קיומו של עולם אחר בתכלית. קשה לסטודנטים (לא רק להם) להביט אחורה אל ההיסטוריה (כלומר, זאת שמלפני 30 שנה) ועוד יותר מכך, הם מתקשים בראייה קדימה (לא המפלגה), לעתיד הקרוב יחסית.

מדוע זה חשוב ומה הקשר של כל זה להשכלה גבוהה? אם אחת ממטרותינו היא להכין את הסטודנטים לעולם של המאה ה-21, כלומר זה שבעוד עשרות שנים ולא רק לשנים הקרובות, אזי עלינו להכיןם אינטלקטואלית ונפשית לאפשרות של תמורות מרחיקות לכת בחייהם הפרטיים ובעולם שסביבם. הדרך לעשות זאת, כמובן, אינה בזריקת חיזויים לחלל הכיתה ("מאז שבית המקדש נחרב...") אלא בשימוש בחומרים מהעולם העכשווי שהם מכירים, כדי להמחיש להם את השינויים המופלגים המתרחשים תחת אפם.

מאחר שבמחלקה שאני עומד בראשה מלמדים מדע המדינה ותקשורת, אביא דוגמה משני תחומים אלה. הכוונה אינה לתת לקוראי בלוג זה שיעור בפוליטיקה ותקשורת אלא להדגים מה ראוי לתיקון: מה אנו כמרצים חייבים לעשות לפעמים בשיעורים שלנו. כפי שכתבתי בבלוג מס. 12, האקטואליה לא פחות חשובה מההיסטוריה וככלי פדגוגי היא אף עולה עליה.

אתחיל בפריט חדשותי זניח לכאורה, שספק אם הקוראים הבחינו בו מעבר להיותו פרט פיקנטי. לדעתי, לא רק שיש בו עניין חשוב ביותר בקנה מידה היסטורי, אלא שעבור כל אדם העוסק במקצוע התקשורת זהו ציון דרך. בסוף ינואר 2006 דווח שחברת Western Union הפסיקה לשגר מברקים. אחרי 155 שנה, הטלגרף הלך סופית לעולמו.

הטלגרף היה המדיום האלקטרוני הראשון בהיסטוריה. כל עידן התקשורת האלקטרונית שכל כך הושפענו ממנו במאה וחצי האחרונות, התחיל בכלי תקשורת זה. לפחות מגיעה לו דקת דומייה... ברם, מעבר להתרפקות הנוסטלגית יש בחדשות אלו מסר חשוב ביותר: אסור לנו לחשוב שהמדיום, המוסד, המכשיר (אפשר להוסיף כל ישות נוספת שתרצו) "הנצחי" שאנו כל כך רגילים, יעמוד על תלו לנצח. בכל פעם שאני עומד בכיתה ומסביר לסטודנטים שאין עתיד לעיתון המודפס – ותוך 20 שנה הוא ייעלם (כמו הטלגרף) – הפרצופים שמולי מביעים השתוממות: עולם ללא עיתון מודפס? הייתכן? ובכן, לא רק שיתכן אלא שכך דרכו של עולם. וככל שנמהר להפנים את המסר – כן ייטב, וכך הסטודנטים יגיעו מצוידים בשכפ"ץ קוגניטיבי בהיכנסם לעולם המשתנה ללא היכר.

דוגמה שנייה לקוחה מעולם הפוליטיקה (והכלכלה). אם דוגמת הטלגרף מתייחסת בעיקר לצד הטכנולוגי של העתיד, הדוגמה הזו מעידה על תמורות לא פחות משמעותיות וגורליות בתחום החברתי. כתבה שקראתי בסוף ינואר 2006 (במגזין Business Week) בישרה: בסין "הקומוניסטית" ישנם, נכון להיום, 300,000 מיליונרים!! (כן, שלוש מאות אלף...). אם זאת לא מהפכה בקנה מידה היסטורי, אינני יודע מהי "מהפכה". אלא מה? במדעי המדינה – כמו בעיתונאות – נוהגים להתביית על "מהפכות" אלימות אשר גורמות לשינויים בן-רגע. מהפכה מהסוג שאנו עדים לו בשנים האחרונות בסין הנה הרבה יותר משמעותית. לכל מי שחי בתקופת "המהפכה התרבותית" של סין המאואיסטית בשנות ה-60 של המאה הקודמת, נתון סטטיסטי כזה הוא לא פחות משינוי סדרי עולם – ולהזכירנו, במדינה המכילה כחמישית מכלל האנשים החיים על פני כדור הארץ!

פריטים חדשתיים כאלו נמצאים בשפע ורק צריכים למצוא אותם כדי להמחיש את הנקודה. אלא מה – כדי שהסטודנט הישראלי המצוי, בערך בן 25, יבין את מהות המאורעות, על המרצה לתת פרספקטיבה היסטורית-פוליטית-חברתית-טכנולוגית-וכו'. כלומר, לא די שיבוא לכיתה ויאמר: "וואו – תראו את הדבר הזה! עד כמה דברים השתנו...". הסטודנטים בקושי זוכרים את האינתיפאדה הראשונה. כל דבר שארע לפני כן (בארץ, וקל וחומר בעולם) כבר אינו במכ"ם הפרספטואלי שלהם. (בשיעור אחד השנה זרקתי את המונח "היפר-אינפלציה"; מתוך 20 סטודנטים, אחת בלבד יכלה להסביר מה קרה אז בשנות ה-80 – והיא בשנות החמישים לחייה).

ברור, שהטמעת העובדה שהחברה העכשווית משתנה בהתמדה ובמהירות אין בה די כשלעצמה.. יש צורך לנתח את הגורמים לכך ואולי, חשוב יותר, את ההשלכות הפוטנציאליות של תופעה זו על התחום הנלמד בכל קורס נתון. כלומר, ההווה הוא קרש קפיצה לעתיד על סמך החומרים של העבר. עלינו להכין אותם לבאות – לא בחיזויים קלילים ושטחיים, אלא באמצעות מנוף אקטואלי הממחיש את התמורות ומהווה כר לדיון רציני באשר לשאלה לאן הולכים מכאן ומה עושים על מנת להגיע.

איך ייראה העולם כשהסינים יהפכו למעצמת העל הראשונה במעלה – בלי שתהיה עיתונות מודפסת לדווח על כך? חומר למחשבה – למרצים ולסטודנטים גם יחד.

wilzis@mail.biu.ac.il